

פרשת קורח

הרב אמנון בזק

מחלוקת קורח ועדתו מהווה סמל ל"מחלוקת שאינה לשם שמים" (משנה אבות פ"א כא), מחלוקת הנובעת מתוך אינטרסים אישיים, המוצגים כטענות אידיאולוגיות. עיון בפרשה זו מסביר, אכן, מדוע נתפסה מחלוקת זו באופן זה.

הפסוקים מתחילים בטענה המרכזית של החולקים (במדבר ט"ז, ג) כלפי משה ואהרן: "רב לכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה'". טענה זו מופנית הן למשה והן לאהרן, כשמשמע מתוכה שעם ישראל אינו זקוק כלל למנהיג, בהיותו עם קדוש שה' מתהלך בקרבם.

המדרש מבאר טענה זו באופן ציורי:

"אמר לו קורח למשה רבינו: טלית שכולה תכלת, מהו שתהא פטורה מן הציצית? אמר לו משה: חייבת בציצית. אמר לו קורח: טלית שכולה תכלת אינה פוטרת את עצמה, וחוט אחד פוטר אותה? בית שמלא ספרים, מהו שיהא פטור מן המזוזה? אמר לו: חייב במזוזה. אמר לו: כל התורה כולה רע"ה פרשיות יש בה, אין פוטרות את הבית, ושתי פרשיות שבמזוזה פוטרות את הבית? אמר לו [קורח]: דברים אלו לא נצטוית עליהם, אלא מלבך אתה בוראם".

עם ישראל, לטענת קורח, דומה לטלית שכולה תכלת ולבית מלא ספרים, שלטענתו אינם זקוקים לפרט אחד מתוכם שיהא שונה. תשובתה של טענה זו, כמובן, בצידה: גם בציבור שכולם קדושים, עדיין יש צורך במי שיוליך ויתווה את הדרך, ממש כפי שבית מלא ספרים עדיין זקוק למזוזה במקום הפתח.

אולם בהמשך, פונה משה אל קורח ועדתו, ומתוך הדברים מתברר כי ישנה טענה שונה לחלוטין: קורח ועדתו טוענים לעצמם את הזכות לכהונה, ומערערים על החלטת מסירת הכהונה לאהרן. על כך מוכיחם משה (פס' ט-י):

"המעט מכם כי הבדיל א-להי ישראל אתכם מעדת ישראל... ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהונה?!"

משה מדגיש למערערים על הכהונה, כי למעשה טענותיהם הם כלפי בחירת הקב"ה, ואהרן כלל איננו צד בעניין (פס' יא):

"לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה', ואהרן מה הוא כי תלינו עליו?!"

כפתרון למחלוקת, מציע משה מבחן: היות שהויכוח הוא במי בחר ה', הרי שניתן להוכיח זאת בעזרת המחטות - "והיה האיש אשר יבחר ה' - הוא הקדוש" (פס' ז). קרח ומאיתים וחמישים בני עדתו יקחו מחטות וקטורת, ויתנו עליהן אש, וכך יעשה גם אהרן.

אולם לפתע מתגלה מחלוקת נוספת, המופנית דווקא כלפי משה, ונציגה - דתן ואבירם:

"המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר, כי תשתרר עלינו גם השתרר? אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, העיני האנשים הם תנקר?"

גם כאן מדגיש משה, שלא הוא שמינה עצמו לתפקיד מנהיגם של ישראל, אלא הוא מונה על ידי הקב"ה. גם במחלוקת זו מציע משה מבחן, שיוכיח את צדקתו (פס' ח):

"ויאמר משה: בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מלבי. אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם - לא ה' שלחני! ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה - וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'!"

שתי הכיתות החולקות באות על עונשן, באופן שהעונש גם מוכיח את בחירתו של הקב"ה, הן במשה והן באהרן.

החולקים על אהרן, העומדים למבחן המחנות, נשרפים באש ה': "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתיים איש מקריבי הקטורת" - ואילו המערערים על מנהיגותו של משה, נבלעים באדמה: "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה, ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל".

רשעותו של קורח מתגלית איפוא במלוא עוצמתה. המפרשים התקשו בפסוקים הפותחים את הפרשה:

"וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קֵהֶת בֶּן לֵוִי, וּדָתָן וָאֵבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן, וַיִּקְוּמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִישִׁים וּמְאִתָּיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם".

בפסוקים לא נאמר מה לקח קורח. מסתבר, שלשון הלקיחה מתייחס לעצם האנשים אותם הביא קורח. קורח אסף כיתות שונות של אנשים שראו בעין רעה את מנהיגותם של משה ואהרן. כיצד יוכל לצרף בין הטענות השונות? לפיכך, מוצא הוא את המכנה המשותף בין שתי הכיתות המרכזיות, ושם בפייהם טענה המוסווית כאידיאולוגית, לפיה עם ישראל אינו זקוק כלל למנהיגים. אך במהרה מוסר המסווה, ומתגלה פרצופם האמיתי של החולקים, שפשוט רוצים את הגדולה לעצמם.

קורח שותף לשתי הכיתות, ובדין הוא שייענש פעמיים - בשני העונשים של שתי הכיתות. ואכן, חז"ל כבר עמדו על כך (סנהדרין קי). ש"קורח - מן השרופין ומן הבלועין". הדברים אכן מעוגנים היטב בפשוטו של מקרא. "מן הבלועין", שהרי נאמר (במדבר כ"ו, י): "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת קורח במות העדה".

ומן השרופים, שנאמר (במדבר י"ז, ד-ה):

"ויקח אלעזר הכהן את ממחנות הנחושת אשר הקריבו השרופים וירקעום צפוי למזבח, זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטורת לפני ה' ולא יהיה כקורח וכעדתו".

מחיר כבוד גבתה מחלוקתו של קורח. לא רק "הגרעין הקשה" של החולקים נענשו, אלא גם ארבעה עשר אלף ושבע מאות איש שמתו במגפה. גם לאחר ההוכחות הקשות לאמיתות שליחותם של משה ואהרן, עדיין לא נחה דעתם של ישראל, עד שהגיע המבחן השלישי - מבחן המטות (י"ז, כ):

"והיה האיש אשר אבחר בו - מטהו יפרח, והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם".

בימים אלו, שממשלה חדשה בישראל מתחילה את דרכה, נסיים גם אנו את דברינו בתפילה:

"והיה האיש אשר אבחר בו - מטהו יפרח".